ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ НА ЗАСАДАХ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Третяк Олена

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики викладання історії і та суспільних дисциплін, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

https://orcid.org/0000-0001-6124-2597

Вступ. Тенденції, що мають місце в сучасній освіті фахівців соціономічних професій все більше орієнтуються на зближення підходів до єдиного освітнього простору. «05 березня 2023 року набрала чинності Глобальна конвенція з визнання кваліфікацій, що стосуються вищої освіти (https://www.unesco.org/en/higher-education/global-convention). Цю Конвенцію було прийнято у листопаді 2019 року на 40-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, і вона стала першою угодою ООН про вищу освіту глобального масштабу… Ратифікувавши Глобальну конвенцію, країни зобов'язуються зміцнювати міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти, підвищувати її якість вдома та в усьому світі, а також сприяти тому, щоб академічна мобільність і визнання кваліфікацій стали реальністю для мільйонів людей у всьому світі» [14].

Єдиний освітній простір ставить певні вимоги до професійної діяльності науково-педагогічних працівників, актуалізує необхідність запровадження дієвої педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій на засадах академічної мобільності.

Підготовка фахівців соціономічних професій, в контексті академічної мобільності, має відповідати вимогам світових стандартів вищої освіти, що передбачає вирішення проблем (узгодження освітніх програм та навчальних планів, освітніх компонентів та результатів навчання), які утруднюють участь здобувачів вищої освіти та викладачів у програмах академічної мобільності.

За словами А. Загородньої «Варто виокремити низку чинників, які спонукають до формування різних видів мобільності (академічної, особистісної, професійної) майбутніх фахівців економічної галузі:

- прискорення темпів розвитку суспільства і як наслідок – необхідність підготовки людей до життя у стрімко змінених умовах;
- перехід до інформаційного суспільства;
- виникнення глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише зусиллями міжнародного співтовариства;
- демократизація суспільства, розширення можливостей політичного і соціального вибору, що спричинює необхідність підвищення рівня готовності громадян до його здійснення;
- динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення некваліфікованої і малокваліфікованої праці;
- підвищення значення людського капіталу, який у розвинених країнах складає близько 80 % національного багатства;
- формування єдиної світової інформаційної системи з використанням новітніх інформаційних технологій;
- створення міжнародними організаціями правових актів міжнародного характеру, які стають провідними орієнтирами для світового співтовариства» [8, с. 44].

Система вищої освіти України покликана забезпечувати якісну підготовку кадрів, які б могли ефективно адаптуватися до умов професійної діяльності. Разом з тим, С. Ніколаєнко констатує, що «Треба визнати, що сьогодні в Україні склалося певне протиріччя між вимогами сучасного суспільства до фахівця і реальним рівнем його підготовки у вищих навчальних закладах… Потрібні конкретні кроки» [19, с. 106].

Потреба у підготовці викладачів, які володіють сучасними освітніми технологіями і спроможні задовольнити євроінтеграційні підходи до виконання завдань, що стоять сьогодні перед вищою школою та недостатня розробленість моделі управління освітнім процесом у закладі вищої освіти обумовлюють

актуальність розгляду цієї проблеми. Створити умови, які б дозволили удосконалити освітній процес не можливо без чіткого моделювання системи управління, загальні організаційні засади якого визначені в законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Аналіз нормативних актів [21; 22] показує, що формально визначені суб'єкти управління та їх функції, порядок підпорядкування та призначення і звільнення з керівної посади тощо. Разом з тим, у психологічній літературі [9; 13], управління в освітній організації розглядається під кутом організаційної культури керівника того чи іншого рівня.

Керівництво закладу вищої освіти виступає транслятором корпоративної культури, традицій, моральних норм та цінностей, цілей, що визначають стратегію розвитку освітньої організації та впливають на мотивацію членів колективу до вирішення завдань, які ставляться перед ними. Розглядаючи зміст управління з педагогічної точки зору, науковці виокремили різноманітні функції, розробили класифікації, моделі тощо. Зокрема, М. Кириченко [11] розподілив їх на: прогностично-моделюючі; організаційно-регулятивні; оцінно-аналітичні та корекційні. Л. Даниленко [6] виділив цільові, технологічні й розвиваючі, а технологічні розмежував на традиційні та інноваційні.

Аналіз показав, що науковці з різних позицій характеризували академічну мобільність та шляхи її реалізації. Так, А. Мартинюк, А. Губіна представляли академічну мобільність студентів як вагому складову інтернаціоналізації освіти [16]; Ю. Грищук [5] розглядав проблеми та перспективи міжнародної академічної мобільності в Україні; О. Василенко [3] вказував на глобалізацію освіти, що пов'язана з академічною мобільністю та інтернаціоналізацією вищої освіти; А. Вербицька [4] дотримувалася позиції, що інтернаціоналізація виступає основним напрямом розвитку вищої освіти; А. Карапетян [10] вважав, що підвищення академічної мобільності є стратегічним завданням державної політики в сфері освіти; Ю. Коняхін [15] розглядав можливість реалізації міжнародної академічної мобільності в закладах фахової передвищої освіти; Ю. Семенець [25] наполягав на визначенні перспектив вдосконалення

стратегії провідних українських закладів для інтернаціоналізації вищої освіти; на думку Д. Свириденко [24], академічна мобільність представляє собою відповідь на виклики глобалізації де мають місце «мобільність від», «мобільність для», «справжня» і несправжня» академічна мобільність.

Узагальнюючи зміст та результати досліджень науковців, академічну мобільність студентів можна представити як вагому складову інтернаціоналізації освіти, а цілі та завдання, що постають перед закладом вищої освіти – як цільову програму спрямовану на інтеграцію у світовий освітній простір за певним напрямом підготовки через узгодження освітніх програм та навчальних планів, взаємодію з обраним закладом вищої освіти.

Не дивлячись на значну кількість публікацій, що присвячені моделюванню та управлінню освітнім процесом, запровадженню академічної мобільності, існує потреба в розгляді проблеми моделювання педагогічної системи підготовки майбутніх професіоналів соціономічної сфери на засадах академічної мобільності, оскільки мають місце суперечності між:

- необхідністю інтернаціоналізації закладу вищої освіти в світовий освітній простір і рівнем освітніх програм та їх зовнішнім незалежним оцінюванням;
- необхідністю якісної професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій та забезпеченні здобувачів вищої освіти витребуваними навичками, узгодженістю їх в освітніх програмах закладів-партнерів;
- розбудовою системи підвищення рівня професіоналізму викладачів, які беруть участь в академічній мобільності та недостатньо сприятливими умовами для конкуренції на ринку праці випускників українських закладів вищої освіти в інших країнах через проблеми з визнанням здобутих кваліфікацій.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 2 ч. 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» «академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову

діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами» [21].

Академічна мобільність дозволяє викладачам та здобувачам вищої освіти випробувати власні можливості, розкрити потенціал, здобути нові знання та вміння, набути професійних компетентностей, взяти участь в наукових заходах, отримати доступ до університетських бібліотек та репозитаріїв, налагодити взаємодію із закордонними вченими та представниками соціуму, що дозволяє удосконалити компетентності (загальні, мовні, дослідницькі, інструментальні, комунікативні та ін.) та набути досвіду організації і проведення спільних досліджень, застосування методів та технологій під час проведення різних видів навчальних занять.

Олійник М. І., Кузнєцова К. С., Колтунович Т. А., Перепелюк І. Р. наводять переваги академічної мобільності для студентів та викладачів і науковців. «Для студентів це: культурний діалог; розширення кругозору; набуття нових унікальних професійних навичок; удосконалення навичок володіння іноземними мовами; підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках праці. Для викладачів та науковців це: підвищення кваліфікації в контексті глобальних трендів розвитку науки; залучення кращих світових практик; професійний діалог; підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Серед механізмів державного регулювання процесу активізації академічної мобільності, дослідники виділяють: інституціональні інструменти; нормативно-правові інструменти; інструменти стандартизації освіти; довільні інструменти; інструменти визнання; фіскально-бюджетні інструменти; інструменти бюджетної підтримки; кредитні інструменти; інструменти надання пільг; інструменти мотивації та стимулювання повернення в Україну» [20, с. 16].

О. Козієвська також звертає увагу на те, що за результатами проведеного нею аналізу загальних тенденцій розвитку академічної мобільності у світовому та українському вимірах, хоча збільшення учасників академічної мобільності і є позитивним фактором, «Проте зростає також і кількість охочих залишитися за кордоном після навчання. Україна, через політичну та соціальну нестабільність,

є однією із країн – експортерів студентів переважно до своїх західних сусідів. Українські студенти є найчисленнішою групою у країнах Західноєвропейського регіону. Водночас, на державному рівні не вживається заходів для зменшення асиметрії академічної мобільності. Відтік людського капіталу в умовах гострої економічної боротьби неодмінно позначиться на безпеці країни» [12, с. 107].

Водночас А.-М. Чубніська та В. Гучко проводячи дослідження проблеми академічної мобільності з'ясували, що «… проблема академічної мобільності є актуальною на початку XXI століття, проте має давню історію становлення і розвитку. Нині академічну мобільність слід трактувати, як період навчання, викладання та/або дослідження в країні, що не є країною проживання студента або працівника закладу вищої освіти. Цей період має обмежену тривалість, і передбачається, що студент або співробітник повертається до своєї країни після завершення визначеного періоду» [33, с. 1].

Академічна мобільність впливає на узгодження освітніх програм та навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти в різних країнах, що дозволяє створювати резерви кадрового потенціалу, який буде спроможний швидко адаптуватися до вимог ринку праці в країнах перебування. Академічна мобільність дає можливість отримати суму компетентностей, розвинути потенціал особистості викладача та здобувача вищої освіти, заглибитися в міжкультурну комунікацію, збагатити національний освітній простір кожної країни та створити умови для забезпечення кадрового балансу на ринку праці.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», академічна мобільність поділяється на внутрішню (реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти (наукових установах) − партнерах в межах України) та міжнародну (реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти (наукових установах) − партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних закладах вищої освіти (наукових установах). Основними видами академічної мобільності визначена ступенева мобільність

(здобуття вищої освіти у іншому закладі вищої освіти, що підтверджується документом) та кредитна мобільність (здобуття кредитів ЄКТС, що визнаються закладами вищої освіти постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу). У п. 8 цієї Постанови КМ України визначено форми академічної мобільності для осіб, які здобувають наукову ступінь доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників тощо, а саме: участь у спільних проєктах; викладання; наукове дослідження; наукове стажування; підвищення кваліфікації [22].

Законом України «Про вищу освіту» також закріплено можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами, тобто академічну мобільність. Це означає, що для того, щоб науково-педагогічні працівники або здобувачі могли викладати або навчатися за кордоном, вони мають володіти іноземною мовою, а педагоги, крім того, мати наукові публікації, що є відомими не лише в Україні, а й за її межами [27].

Розглядаючи питання академічної мобільності хочеться зазначити, що проходження наукового стажування або викладання за кордоном означає участь вітчизняних викладачів у освітньому процесі закордонних вишів. Для цього, їм необхідно пройти процедуру нострифікації дипломів, розробити методичні матеріали з урахуванням специфіки наукових підходів до викладення дисципліни та оцінювання здобувачів вищої освіти, а також законодавчої бази країни перебування, досконало володіти, як це згадувалося раніше, іноземною мовою (на рівні, не нижче В2), і нарешті − бути витребуваним. Останню проблему можна вирішити за рахунок укладання спільних договорів між вітчизняними та іноземними вишами про співпрацю та обміну викладачами і студентами, розробки та запровадження міждержавних програм підтримки та фінансування даних угод [29].

Разом з тим, навчання здобувачів вищої освіти має відбуватися за ліцензованими освітніми програмами, а це викликає появу низки проблем щодо

академічної мобільності, які мають вирішувати заклади вищої освіти. До питань, що потребують розгляду, можна віднести такі, як [27]:

- надання можливості здобувачам вищої освіти порівняти рівень викладання викладачем у закладі вищої освіти в якому він навчається, з рівнем викладання цієї дисципліни в іншому закладі вищої освіти, що впливатиме на оцінку ним вибору місця навчання. Постає питання про те, скільки має бути таких відвідувань і за рахунок чого?
- навчання у закладі вищої освіти має здійснюватися з урахуванням майбутньої спеціальності (спеціалізації). Це означає, що є професійно-орієнтовані дисципліни, які не викладаються в інших закладах вищої освіти, а отже здобувачу буде важко реалізувати право на кредитну мобільність. Навчання у виші потребує виконання освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, яка має розроблятися на основі стандартів вищої освіти для певної спеціальності (спеціалізації) в тій чи іншій галузі знань. Отже, студент, який виявить бажання вивчати конкретну дисципліну в іншому закладі вищої освіти має також освоїти освітню програму там, куди він поступив на навчання та пройти атестацію для отримання диплому про вищу освіту за відповідною спеціальністю (спеціалізацією). Таке можливе, якщо навчальні плани у різних вишах будуть стандартизовані, а студенти отримуватимуть знання з однієї галузі знань;
- освітній процес у закладі вищої освіти відбувається на основі графіку освітнього процесу та розкладу занять, складеним у відповідності до робочого навчального плану. Якщо студенти будуть обирати інші вітчизняні ВНЗ та здобувати там кредити ЄКТС, то це стане причиною пропуску занять у власному ВНЗ, а самі дисципліни можуть відрізнятися за кількістю кредитів ЄКТС та обсягом годин, що відведені на проведення лекцій, семінарських та практичних занять, формами підсумкового контролю, курсових робіт та дипломних проектів тощо.

Можна погодитися із О. Болотською, що для реалізації прав учасників освітнього процесу на академічну мобільність треба обов'язково забезпечити такі складові цього процесу, як: документальне забезпечення академічної мобільності; інфраструктурне забезпечення академічної мобільності; кадрове забезпечення академічної мобільності; інформаційне забезпечення мобільності; фінансове забезпечення; адаптаційні програми для іноземних учасників мобільності [2].

Окремої уваги заслуговують суб'єкти освітнього процесу, які мають створювати належні умови для реалізації права на академічну мобільність, а саме науково-педагогічні та педагогічні працівники, які на високому рівні повинні забезпечувати якість вищої освіти. Так, у статті 16 Закону України «Про вищу освіту» визначено систему забезпечення якості вищої освіти [21].

Рис. 1 Умови забезпечення якості вищої освіти в Україні

В енциклопедії освіти, дається визначення якості вищої освіти, під якою розуміється не лише рівень здобутих особою знань та вмінь, а «комплексна характеристика, яка відображає діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються

системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави. Якісна освіта повинна давати можливість кожному індивіду залежно від його інтересів і можливостей здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах» [7, с.1016].

Належний рівень надання закладом вищої освіти освітніх послуг здобувачам вищої освіти на всіх її рівнях передбачає підвищення ролі і відповідальності закладів вищої освіти, як суб'єктів ринку освітніх послуг [18].

Це впливає на виникнення проблеми оцінки якості освітніх послуг і потребує своєчасного реагування на зміни вимог до компетентності фахівця на ринку праці. Вирішення цієї проблеми можливе за рахунок:

- розробки та впровадження системи надання освітніх послуг закладом вищої освіти, яка б забезпечувала узгодження потреб ринку праці та ринку освітніх послуг;
- орієнтації на споживачів освітнього продукту з урахуванням їхніх запитів та інтересів суспільства;
- посилення конкурентоспроможності і забезпечення якості освітніх послуг закладом вищої освіти адекватно вимогам стандартів вищої освіти;
- визначення причинно-наслідкових зв'язків збалансованих показників освітньої діяльності закладу вищої освіти та узгодження стану компетентності випускників з вимогами компетентностей робочих місць;
- розширення та поглиблення освітніх програм, організацій обміну студентами та науково-педагогічними та педагогічними працівниками з різних країн;
- змістовної інтеграції наукових підходів щодо розробки освітніх послуг з врахуванням майбутніх змін на ринку праці [27].

Звертаючись до сутності щорічного оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти, можна зазначити, що оцінювання виражається через функції контролю, що передбачає перевірку, оцінювання й облік освітнього процесу і його результату як за кількісними, так і за якісними показниками; проведення аналізу отриманої

інформації, виявлення відхилень та з'ясування причин розходження фактичного рівня підготовки майбутніх фахівців з належним; планування та коригування освітньої діяльності з метою забезпечення якості вищої освіти. Найбільш не стандартизованою сьогодні виглядає система оцінювання якості діяльності науково-педагогічних та педагогічних працівників. Існуючі підходи ґрунтуються на використанні якісних критеріїв, головними недоліками яких є: низька об'єктивність; складність ранжування педагогічних та науково-педагогічних працівників за рівнем продуктивності праці; нечіткість критеріїв оцінки різних аспектів освітнього процесу та виокремлення об'єктивної інформації про діяльність закладу вищої освіти, його підрозділів та співробітників. Найбільш важливими складовими системи визначення рейтингу діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників, мають бути показники закладені в умовах ліцензування та акредитації освітніх програм.

У закордонних системах акредитації, зокрема, *ABET* (Акредитаційна комісія з техніки й технології) найважливішим показником у переліку, так званих, інженерних критеріїв-2000 є вимоги до викладачів, які ведуть заняття за акредитованими програмами. У документах цієї комісії неодноразово підкреслювалося, що «… важливим є те, щоб система оцінки діяльності викладачів університету існувала й реально забезпечувала б можливість об'єктивного аналізу якості професорсько-викладацького складу» [32, с.122].

Європейські стандарти і рекомендації складаються із трьох частин: «… 1) внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах; 2) зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; 3) забезпечення якості у діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості» [32, с.123].

У світі запроваджено кілька моніторингових програм, за допомогою яких можна оцінювати й порівнювати системи освіти. «Серед найбільш поширених – освітні індикатори ЮНЕСКО та індикатори Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що координуються ними спільно за єдиною програмою» [26, с. 87].

Деякі із запропонованих показників якості освіти, як зазначають О. Байназарова та Т. Хоруженко застосовуються і в нашій країні на всіх рівнях управління освітою [1; 31].

Забезпечення академічної мобільності науково-педагогічних та педагогічних працівників, інших працівників та студентів потребує розробки закладом вищої освіти чітких механізмів та програм її реалізації, в умовах реалій сьогодення.

Педагогіка та філософія займаються дослідженням процесу формування людини – її культури, внутрішнього духовного світу, виховання та підготовки до самостійного життя. «Сучасна філософія вищої освіти ґрунтується виходячи із загального принципу, що головна мета освітянської діяльності повинна спиратись на принцип формування такої всебічно розвиненої людини, яка б більш-менш гармонійно поєднувала свої інтереси, ідеали і свій професіоналізм з загальними цінностями та інтересами суспільства. Проблемою є те, що часто, високі ідеали закладені в освітній процес, не збігаються з реальними процесами освітянської діяльності. Так, складовими спроможності будь-якого вишу до освітньої діяльності за умови задоволення ліцензійних умов є матеріально-технічне та кадрове забезпечення» [28, с. 225]. В. Луговий акцентує увагу на тому, що «… освіта – організована й послідовна комунікація, тобто взаємодія між певною кількістю осіб, що пов’язана з передаванням-опануванням інформації заради навченості» [23, с. 12].

Суть справи в тому, що індивідуальні інтереси кожної особистості хоч і можуть в чомусь збігатися з більш загальними інтересами, але між ними завжди виникають і певні суперечності. Вся історія розвитку філософії і педагогіки дає підстави для висновку про те, що головний зміст філософських підходів до освіти складали вчення про мораль, теорію освіти і виховання (античні мислителі-філософи: Фалес і Демокріт, Сократ і Платон, Аристотель і Парменід; великі педагоги: Руссо і Коменський, Пирогов і Дистервег та ін.). Спадщина видатних педагогів та філософів дає нам підстави розуміти освіту як суспільний процес розвитку і саморозвитку особистості, що пов’язаний з оволодінням нею

соціально значущим досвідом, втіленим у знаннях, вміннях, навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу. У той же час, освіта є процесом суб'єкт-суб'єктної взаємодії науково-педагогічного працівника і студента, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, формування вмінь і навичок, виховання культури мислення і почуттів, здатності до самонавчання і самостійної творчої діяльності. Дана суб'єкт-суб'єктна взаємодія спричиняє появу об'єднання людей, де висуваються педагогічні цілі та вирішуються освітньо-виховні завдання. Це об'єднання можна розглядати як педагогічну систему, в якій існує упорядкована множина взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю управління [6]. Треба зважити на те, що така система є штучною, хоча і такою, що виникла за допомогою об'єктивних законів розвитку суспільства, але постійно перебуває під його "контролем", тобто соціальної системи, частиною якої вона і є. Це означає, що об'єктивно існують певні обмеження у вільному виборі діяльності як науково-педагогічних працівників, так і окремих студентів та їх груп.

Можна вважати, що наведені компоненти педагогічної системи завжди діють у взаємозв'язку та впливають на виникнення малих підсистем, залежно від поставлених освітніх та виховних цілей. Як приклад малих підсистем, можна навести безпосередні відносини, що виникають між викладачем та здобувачами вищої освіти. Так викладачі беруть участь в організації освітнього процесу, тобто навчання і виховання здобувачів, будують доцільні або не дуже доцільні взаємовідносини, які сприяють або ні формуванню особистості студентів, закріпленню позитивних мотивів та потреб, супроводжують чи ні процес адаптації студентів-першокурсників тощо. У наведеному прикладі чітко простежуються протилежні тенденції, коли з одного боку створюються умови для пріоритету загальних інтересів, носієм яких є викладачі, які уособлюють в собі ідеали та цілі вишу, а з іншого боку – з'являються індивідуальні або групові егоїстичні інтереси окремих студентів чи їх певних груп. Щоб нівелювати подібні протилежності, потрібна постановка спільних цілей та врахування

ініціативи, мотивації та можливостей всіх суб'єктів освітнього процесу. Так, закріплені у статті 40 Закону України «Про вищу освіту» положення про студентське самоврядування надають студентам права щодо самостійного визначення пріоритетів інтересів, певну свободу в прийнятті рішень управлінського характеру. Це не означає спрощене поєднання подібних протилежних тенденцій, що проявляються в сучасних освітніх системах, їх філософських засадах. Саме пошук оптимізації розв'язання суперечності між свободою людини і вимогами суспільства і розглядається нами як найважливіша проблема сучасної філософії вищої освіти. Виходячи з вище викладеного, метою побудови педагогічної системи будемо вважати формування цілісної системи знань, умінь та навичок необхідних в умовах професіоналізації особистості, гармонійного розвитку творчих сил та здібностей, формування культури та компетентностей майбутнього фахівця, що відображають здобуті особою знання, уміння та навички тощо. Як слушно зазначає В. Нікітін, «… освіченим є не той, хто багато знає, а той, хто має здатність співвідносити те, що знає й уміє, зі своїми планами, ситуацією на ринку робочих місць, суспільними змінами. Для цього треба мати специфічну техніку рефлексії й аналізу, які забезпечують власну орієнтацію та навігацію в соціальному світі, уявлення про його устрій, кордони, можливості. А сама система освіти організується так, щоб протягом всього життя можна було будувати свою персональну унікальну освітню траєкторію» [30, с. 23].

Комплекс нових вимог до змісту та якості освіти зумовлює запровадження в систему вищої освіти принципів, що ґрунтуються на трьох підходах «… (особистісно-орієнтованого, синергетичного та аксіологічного): вільної траєкторії в процесі підготовки; наступності підготовки; відповідності сформованих професійно-значущих властивостей та характеристик студента вибраному рівню підготовки; відкритості та забезпечення академічної мобільності підготовки; розвивального потенціалу підготовки; узгодженості компонентів підготовки; синергії методів, прийомів, засобів і форм підготовки» [23, с. 198].

Зокрема, американський філософ і психолог Дж. Уотсон збагатив науку положенням про залежність поведінки (реакції) від подразника (стимула), подав цей зв'язок у вигляді формули S –› R [28, с. 226].

Необіхевіористи Б. Скіннер, К. Халл, Е. Толмен, С. Прессі та інші доповнили це положення, в результаті чого формула набула вигляду «стимул –› реакція –› підкріплення». Для того, щоб викликати певну поведінку, потрібно дібрати дієві стимули і правильно їх застосувати. При цьому не мають значення бажання, мотиви, характер, здібності людини; значення мають лише дії – відповідні реакції на застосовані стимули. Отже, системоутворюючим компонентом підготовки у виші може стати матриця типу «мета –› діяльність –› результат». Дана матриця передбачає розвиток здібностей та здатностей оперативно перебудовуватися, виявляти вміння самостійно опановувати та удосконалювати вже існуючі знання та вміння, бути вмотивованим на досягнення конкретного результату. При тому, мета повинна бути важливою для суб'єктів взаємодії, бути зрозумілою та виміряною в часі, контрольованою, стимулюючою до самовдосконалення та розвитку необхідних професійних якостей. Саме розвиток професійних якостей є однією із важливих складових педагогічної системи підготовки майбутнього фахівця, оскільки вони пов'язані із діловитістю, організованістю, дисциплінованістю, заповзятістю, інтеграцією процесів мислення і діяльності особистості. Педагогічної система розглядається також нами як функціонування взаємозалежних педагогічних умов (створення можливостей кожному студенту для саморозвитку; використання інноваційних технологій навчання; наявність спеціально розробленого методичного забезпечення; об'єднання студентів за спільними цілями та інтересами, цінностями за вибраними спеціалізаціями; стимулювання студентів; інтеграція міждисциплінарних зв'язків з акцентом на профіль подальшої професійної діяльності та ін.) та принципів філософії (принцип матеріалістичного монізму; принцип детермінізму; принцип розвитку та ін.) і законів діалектики: перехід кількісних змін у якісні, єдність і боротьба протилежностей, заперечення заперечень. Потреба у підготовці викладачів, які володіють сучасними освітніми

технологіями і спроможні задовольнити євроінтеграційні підходи до виконання завдань, що стоять сьогодні перед вищою школою та недостатня розробленість моделі управління навчальним процесом в університеті обумовлюють актуальність розгляду цієї проблеми [28].

Б. Корольов пише, що «… тривалий час в Україні підготовки фахівців у закладі вищої освіти за фахом «Викладач вищої школи» не було. Підготовка наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації відповідно до Закону України «Про вищу освіту» покладалася на аспірантуру, ад'юнктуру та докторантуру. Добір викладачів на роботу у ЗВО здійснювався здебільшого з-поміж випускників аспірантури. Причому, увага зверталася головним чином на професійні якості аспіранта в обраній спеціальності. Психологопедагогічна готовність людини до роботи у вищій школі часто не бралася до уваги… Та й у самій аспірантурі спеціальної ґрунтовної підготовки аспірантів до педагогічної роботи не передбачалося… Запровадження в Україні в 1992 р. ступеня магістра відкрило можливість дати більш ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку тим, хто вирішив присвятити себе педагогічній роботі» [31, с. 100-101].

Цікавий досвід розроблення професійних стандартів накопичила Велика Британія. Тут у 2006 р. була введена у дію Національна рамка професійних стандартів для викладачів вищої школи. Рамка пропонує опис стандартів для трьох груп викладачів: 1) початківців, які не мають досвіду роботи у ЗВО; 2) викладачів, що відіграють вагому роль у підвищенні якості навчання студентів; 3) досвідчених викладачів – наставників. Рамка визначила шість основних сфер діяльності викладачів: 1) розроблення та планування навчальної діяльності або навчальних програм; 2) викладання та підтримка студентів у навчальній діяльності; 3) оцінювання досягнень студентів та забезпечення зворотного зв'язку; 4) створення та розвиток середовища ефективного навчання та системи керівництва й підтримки студентів; 5) інтеграція науково-дослідної роботи з іншими видами професійної діяльності, такими як викладання та суспільна робота; 6) оцінювання своєї практики та постійний професійний розвиток [23]. Очевидно, що виділення трьох груп викладачів означає

проходження процесу їх поетапної професіоналізації, якому має сприяти запровадження моделі управління освітнім процесом.

Погоджуючись з О. Мельник [17], можна визнати, що, крім формально визначених складових управління університетом, необхідно до його структури запровадити такі науково-дослідні центри та управління, які б сприяли підвищенню ефективності забезпечення навчальної і науково-методичної роботи. За управлінську структурну модель можна прийняти Центр, до функцій якого віднести «… забезпечення факультетів, кафедр, інших підрозділів і служб університету програмно-технологічною платформою інформатизації освітнього процесу на базі інформаційної мережі Університету, сучасних комп'ютерних мультимедійних систем» [17, с. 52].

У складі управління навчальною і науково-методичною роботою, можуть бути створені функціональні структурні підрозділи: відділ освітніх програм та академічної політики; відділ організації і контролю освітнього процесу; відділ науково-методичного забезпечення освітнього процесу; відділ профорієнтаційної роботи та організації прийому на навчання; група інформації та статистики тощо [17].

Якщо магістрам та викладачам буде надаватися системна підтримка в оволодінні методами роботи, створена необхідна матеріально-технічна база, то це означатиме, що якість підготовки тих хто викладає, підніметься на більш високий рівень, а отже це дозволить вирішувати євроінтеграційні завдання що співзвучні із вимогами ECTS та академічною мобільністю [28, с. 227].

Висновки. Запровадження нових моделей до підготовки науково-педагогічних та педагогічних працівників є актуальною вимогою часу. Керівництво вишу, проявляючи здатність до стратегічного бачення перспектив розвитку та конкурентоздатності має робити управлінські кроки в бік модернізації структури закладу вищої освіти.

Академічна мобільність є вимогою сьогодення на ринку надання освітніх послуг в сфері вищої освіти і передбачає потужну інтеграцію України в загальноєвропейський освітній простір. Це означає, що вітчизняні заклади вищої

освіти мають проваджувати діяльність спрямовану на забезпечення якості вищої освіти та створювати умови, які б дозволяли закладу вищої освіти бути конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

Таким чином, філософське бачення того, що особистість і діяльність людини знаходяться у єдності: особистість проявляється і формується в діяльності – обумовлює розуміння освіти як результату дії системи, що фіксується як у формі стандарту вищої освіти, так і в плані розвитку самої людини, яка пройшла навчання у певній освітній системі результатом чого є вона сама, її досвід як сукупність сформованих особистісних якостей, знань та умінь, що дозволяє їй адекватно діяти в динамічних умовах життя.

Напрямом подальших досліджень є визначення якісного складу та функцій новоутворених управлінських структур у закладі вищої освіти, завдань, що мають бути покладені на них, критеріїв, які дозволять здійснити виважений добір кадрів, здатних реалізувати концептуальні положення освітньої моделі.

Список використаної літератури

1. Байназарова О. О., Ракчєєва В. В. Моніторинг та оцінювання якості освіти : метод. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. 58 с.
2. Болотська О. А. Розвиток академічної мобільності студентів як реалізація принципів болонського процесу у вищій освіті України. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 0505.2025).
3. Василенко О. Глобалізація, академічна мобільність та інтернаціоналізація вищої освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 106–109.
4. Вербицька А. Інтернаціоналізація як основний напрям розвитку вищої освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). С. 160–164.
5. Грищук Ю. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2(6). С. 33–40.
6. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 358 с.

7. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Загородня А. А. Академічна мобільність як засіб забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі України. *WORLD SCIENCE*. № 4(32). Vol.7. April 2018. Pp. 42–46. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715121/1/2382.pdf (дата звернення: 15.05.2025).
9. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посіб. Київ: Либідь, 2004. 185 с.
10. Карапетян А. Підвищення академічної мобільності як стратегічне завдання державної політики в сфері освіти. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 2. С. 48–55.
11. Кириченко М. О. Управління загальноосвітнім навчальним закладом (методологічний аспект) : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01. Київ : ЦІППО, 2001. 165 с.
12. Козієвська О. Загальні тенденції розвитку академічної мобільності у світовому та українському вимірах. *Вища Освіта України*. 2012. № 2. С. 98–107.
13. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту: навч. посіб. Київ: МАУП, 1996. 176 с.
14. Комітет з питань освіти, науки та інновацій: 05 березня 2023 року набрала чинності Глобальна конвенція з визнання кваліфікацій, що стосуються вищої освіти. [Назва з екрану]. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/233885.html (дата звернення: 12.05.2025).
15. Коняхін Ю. Міжнародна академічна мобільність в закладах фахової передвищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2023. Вип. 17. С. 349–356.
16. Мартинюк А. П., Губіна А. М. Академічна мобільність студентів як вагома складова інтернаціоналізації освіти. *Академічні студії.* Серія : Педагогіка. 2024. Вип. 2. С. 35–43. DOI: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.6

17. Мельник О. Динаміка змін в управлінні навчальним процесом у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в умовах євроінтеграції. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*. Рівне, 2010. Т. ІІ. С. 50–54.
18. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний аспект : монографія / [авт. кол. О. А. Дубасенюк [та ін.] ; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 300 с.
19. Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок XXI століття. Київ : Знання, 2006. 253 с.
20. Олійник М. І., Кузнєцова К. С., Колтунович Т. А., Перепелюк І. Р. Академічна мобільність викладача закладу вищої освіти: метод. реком. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2019. 140 с.
21. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
22. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579.
23. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / [В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко та ін.] ; за заг. ред.. В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2011. 260 с.
24. Свириденко Д. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія. Київ : В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 279 с.
25. Семенець Ю. Інтернаціоналізація вищої освіти: у пошуку перспектив вдосконалення стратегії провідних українських ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 14. Ч. 2. С. 108–113.
26. Тимчасове положення щодо визначення рейтингу науково-педагогічних працівників / Уклад. : В. П. Головенкін, О. В. Савич. Київ : НТУУ «КПІ», 2009. 12 с.

27. Третяк О. С., Чебоненко С. О. Академічна мобільність та сучасні підходи до забезпечення якості вищої освіти в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2015. Вип. 130. С. 102–105.
28. Третяк О. С., Чебоненко С. О. Моделювання педагогічної системи підготовки майбутніх професіоналів на засадах філософії вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 133. С. 225–228.
29. Третяк О. С. Сучасні підходи до забезпечення якості вищої освіти в Україні. *Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту»* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (05 червня 2015 р., м. Чернігів) / Чернігів. Юрид. коледж ДПтС України. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. С. 307–311.
30. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
31. Хоруженко Т. А. Методичні засади моніторингу якості фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2010. 21 с.
32. Цюк О. Забезпечення якості вищої освіти: освітні індикатори та міжнародні організації. *Порівняльно-педагогічні студії* / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2013. № 4(18). С. 119–123.
33. Чубніська А.-М., Гучко В. Академічна мобільність як предмет науково-педагогічних досліджень. *Академічні візії*. 2023. Вип. 23. С. 1–8. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/628 (дата звернення: 11.04.2025).